

Inne reguły komunikacji. Problemy etykiety językowej. Etyka słowa

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Kontynuacja myśli Grice'a – poszukiwanie innych reguł komunikacji
- 2 Etykieta językowa
- 3 Etyka słowa

Etykieta językowa

Maksyma grzeczności: nie
wypada nie...

- zasada taktu
- zasada wielkoduszności
- zasada aprobaty
- zasada skromności
- zasada zgodności
- zasada współodczuwania

GEOFFREY LEECH

Etyka mowy

„[...] problematyka wolności i zniewolenia, prawdy i kłamstwa istotna jest na obszarze ludzkiej mowy.”

(JADWIGA PUZYNINA)

Definicja etykiety językowej (definicja funkcjonalno-pragmatyczna)

ETYKIETA (GRZECZNOŚĆ) JEZYKOWA – zbiór przyjętych w danej społeczności wzorów językowych zachowań grzecznościowych, zwyczajowo podporządkowanych określonym sytuacjom pragmatycznym (Małgorzata Marcjanik).

- Etykieta językowa jako część etykiety ogólnej (*savoir-vivre'u*) oraz kompetencji kulturowej.
- Etykieta jako realizacja *maksymy grzeczności* (Geoffrey Leech): *nie wypada nie. . . .*
- „Gry grzecznościowe” i problem szczerości.

Typy wyrażen grzecznościowych

1. BEHAWITYWY – autonomiczne akty etykiety.

PRZYKŁADY: podziękowania, pożegnania, życzenia, gratulacje, pozdrowienia, toasty, przedstawianie się komuś, dedykacje.

2. Etykieta obudowa innych aktów:

- formy adresatywne, np.: *Moi kochani*, *Szanowny Panie Profesorze*;
- części orzeczeń złożonych, np.: Pozwolę sobie przypomnieć, że...; Bądź uprzejmy pamiętać, że...;
- niektóre konstrukcje składniowe, np.: Jeżeli Pani pozwoli, to...; Czy może mi Pan skasować bilet?

Dialogowa struktura behawitywów

PRZYKŁAD 1.: – *Przepraszam.* – *Nie ma za co.*

PRZYKŁAD 2.: – *Wesołych Świąt.* – *Dziękuję. Wesołych Świąt!*

PRZYKŁAD 3.: – *Przykro mi.* – *Łatwo się to mówi.*

PRZYKŁAD 4.: – *Niech będzie pochwalony.* – *Dzień dobry.*

PRZYKŁAD 5.: [Kichnięcie] – *Na zdrowie.*

Rodzaje behawitywów

1. Akty bezpośrednie.

PRZYKŁADY: *Przepraszam za spóźnienie.*

Witam szanownych gości.

Pozwólcie, że przedstawię wam mojego narzeczonego.

Moje gratulacje.

2. Akty pośrednie.

PRZYKŁADY: *Najlepszego!*

No to cyk!

Kogo ja widzę?

Przepraszam, czy mogłabym prosić o ciszę?

Rodzaje behawitywów cd.

1. Akty szablonowe.

PRZYKŁADY: *Chciałabym złożyć Ci kondolencje.*

Wesołego Alleluja!

Bardzo Ci dziękuję.

Chciałbym wznieść toast za pomyślność młodej pary.

2. Akty nieszablonowe.

PRZYKŁADY: *Wiem, jak bardzo kochałaś ojca.*

Niechaj święta Wielkiej Nocy będą pełne Boskiej mocy. Aby zdrowko dopisało i jajeczko smakowało!

Niech Ci Bozia w tłustych dziatkach wynagrodzi.

Zdrowie wasze w gardła nasze.

Za gospodarzy, żeby zawsze mieli takich zacnych gości.

Stylistyczne i środowiskowe zróżnicowanie form grzecznościowych

1. Zróżnicowanie form behawitywów.

PRZYKŁADY: *Dzień dobry. Witam Pana. Kłaniam się pięknie. Szczęść Boże. Cześć. Hej(ka). Serwus. Graba itd...*

2. Zróżnicowanie form adresatywnych.

PRZYKŁADY: *Wasza Magnificencjo Wielebny Księżę Rektorze! Księżę Rektorze! Księżę Profesorze! Drogi/Kochany Księżę Stanisławie! Stasiu!*

Próby „odświeżania” form grzecznościowych

PRZYKŁAD 1.: *Przesyłam najszczerze gratulacje.*

PRZYKŁAD 2.: *Naprawdę Państwu współczuję.*

Główne normy polskiej etykiety językowej XX wieku

1. Okazywanie szacunku partnerowi dialogu (zwłaszcza osobom starszym, kobietom, przełożonym, osobom pełniącym prestiżowe funkcje) połączone z jednoczesnym umniejszaniem własnej wartości i zasług.

PRZYKŁAD 1.: *Całuję rączki; Sługa uniżony.*

PRZYKŁAD 2.: – *Doskonały sernik upiekłaś.* – *Oj, dużo mu jeszcze brakuje.*

PRZYKŁAD 3.: – *Mam nadzieję, że lektura mojej pracy nie będzie katorgą.*

2. Przejawianie zainteresowania sprawami ważnymi dla partnera dialogu oraz dla jego najbliższej rodziny, demonstrowanie współodczuwania.

PRZYKŁAD: – *Dzień dobry. Jak się Pani czuje? A jak zdrowie Małżonka?*

„Rewolucja” w polskiej etykiecie językowej w XX w.

1. Schematyzacja formalna językowych zachowań grzecznościowych.
2. Uproszczenie i unifikacja etykiety językowej połączone z rozchwianiem norm.
3. Przejmowanie aktów grzecznościowych z innych kultur.

PRZYKŁADY 1.: *Miłego dnia!*

PRZYKŁAD 2.: *W czym mogę pomóc?*

Praktyczne znaczenie wiedzy o normach etykietałnych obowiązujących w danej społeczności.

PRZYKŁAD 1.: * *Szanowna Pani Mario Nowak!*

PRZYKŁAD 2.: * *Pani Anno, dziękuję i zapraszam ponownie na zakupy.*

PRZYKŁAD 3.: * *Witam Pana, Panie Profesorze [...] Serdecznie pozdrawiam – Jan Kowalski, student II roku*

Etyczne aspekty języka

Akt komunikacji jako WSPÓŁDZIAŁANIE – koncepcja Henry'ego P. Grice'a.

Kryterium etyczne w ocenie komunikatów; etyka jako element kultury języka – koncepcja „kultury słowa” jako dążenia do komunikacji nie tylko poprawnej, sprawnej i skutecznej, ale też etycznej.

Normy etyczne obowiązujące nadawcę – propozycja Jadwigi Puzyniny

- 1 Dla tekstów informacyjnych:
  - rzetelność
  - jasność
  - jednoznaczność
  - logiczność układu
- 2 Dla tekstów perswazyjnych:
  - norma szacunku dla odbiorcy i jego wolności
  - norma jawności nakłaniania

Normy etyczne obowiązujące odbiorcę

- skupienie i uwaga, właściwa miara wysiłku interpretacyjnego
- brak uprzedzeń wobec nadawcy i jego komunikatu, zaufanie, dobra wola
- założenie dotyczące spójności i sensowności komunikatu
- ...

Główne zagrożenia komunikacji

- kłamstwo
- manipulacja językowa, nowomowa, propaganda językowa
- utylitaryzm
- wulgaryzacja języka
- brak odpowiedzialności za słowo
- agresja językowa, „mowa nienawiści”, hejting
- ...

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
JĘZYK JAKO NOŚNIK KULTURY I INTERPRETATOR ŚWIATA.
Zapraszam!